

Горанська Тетяна Володимирівна

Краковська Антоніна Борисівна

студентка 3 курсу 3 групи

факультету української філології

ФУНКЦІЇ ОБРАЗІВ-СИМВОЛІВ У ПОЕЗІЯХ

І. ФРАНКА ТА В. БРЮСОВА

Іван Франко – поет із світовим ім'ям, але, у першу чергу, поет національного значення. Герої його прози та поезії – це люди передових поглядів, національно-свідомі, життєлюбні та вольові, як і сам Франко. Неочікувано інакшою за настроєм та проблематикою стала лірична збірка «Зів'яле листя», у передумові якої автор згадує апатичного Вертера з роману Гете, натякаючи читачеві на свого нового героя. [6]

У монографії «Франко не Каменяр» Т. Гундорова слушно зазначила, що з появою «Царівни» Ольги Кобилянської, «Блакитної Троянди» Лесі Українки та «Зів'ялого Листя» Івана Франка у 1896-му році в українській літературі почався якісно новий період – період творчості, що базується на принципах відображення ірраціонального, інтуїтивного, глибоко підсвідомого [4; 281]. Лірична драма Франка була неоднозначно сприйнята критикою саме через те, що руйнувала існуючі поетичні канони. Але руйнувала вона їх справедливо та своєчасно: на арену світової літератури вже вийшли французькі символісти, а в Росії почалася Срібна доба поезії.

Першим паралель між збіркою Франка та новою течією у європейській літературі провів критик Василь Щурат, який назвав «Зів'яле листя» не менш як «об'явом декадентства в українсько-руській літературі» [8; 36]. Судячи з відомого вірша «Декадент», Франка така оцінка не задовольнила, хоча слід наголосити на тому, що загалом стаття Щурата була хвалебною, а декадентську лірику він вважав напрямом, що веде до «витвору свіжих оригінальних помислів, образів, зворотів мови і форм» [8 ; 36]. Велику роль відіграв той факт, що наприкінці ХІХ століття визначення «декадентський» мало досить негативне конотативне забарвлення. Як приклад можна згадати епізод із першого акту «Чайки» Антона Чехова, яка була написана у тому ж

самого 1896 році: Аркадіна насміхається над сином під час перегляду його драми та називає її «якимось декадентством», у відповідь на що Треплев зупиняє гру акторів [7; 4].

Незважаючи на гарячий протест Івана Франка, все ж таки є певні підстави резюмувати: збірка «Зів'яле листя» відповідає настроям Срібної доби своїми тужними любовними мотивами, темними образами та загальною атмосферою занепаду, яку можна прослідкувати через лейтмотиви кожного із «жмутків». Саме тому темою нашої статті було обрано спорідненість ліричної драми Франка з поезією «вождя» поетів-символістів Росії, Валерія Брюсова [5]. Дослідивши збірку Брюсова «Сім кольорів райдуги», ми приділили особливу увагу циклу «Червоний», що повністю присвячений любовній тематиці. Аналіз цих збірок дозволяє зробити висновок, що поезії Франка та Брюсова схожі не лише за настроєм, але навіть співпадають у функціях образів-символів.

Перше на чому слід наголосити – це так званий «цикловий» принцип побудови. І «Зів'яле листя» Франка, і «Сім кольорів» Брюсова поділяються на цикли (які, у випадку Брюсова, ще дрібняться на макроцикли), у кожного з них є визначальна тематика. Сам Брюсов щодо об'єднання поезій у цикли писав так: «Інша річ сама по собі, не вдала, або подана як імітація іншого автора, - на своєму місці, у збірці творів, отримує сенс та значення. Недомовлене на одній сторінці буде сказано на наступній, нова думка пояснює попередню, випадково створений образ кидає світло на створений раніше» [2 с.7]. На думку А. В. Геворкяна, взаємозумовлений ланцюг значень у збірці «Сім кольорів» будується від назви циклу до самого вірша і кожний з елементів розкриває значення попереднього [3]. Щодо структури «Зів'ялого Листя», то поезії в ньому можна розглядати і як самостійні твори, і як послідовний опис зміни почуттів ліричного героя.

Ми зупинили свою увагу на циклі Брюсова «Червоний» саме тому, що його головна проблематика – почуття любові та її вплив на душевний стан людини. Це ж саме питання розкрив у своїй збірці Франко, з художньою

майстерністю фіксуючи та описуючи почуття закоханої людини з моменту появи ідеалізованого образу коханої у «Першому жмутку» і до повного розчарування у суб'єкті закоханості, про яке йдеться у «Третьому жмутку».

Схожість між поезіями двох збірок полягає саме у провідних образах-символах та їхніх функціях, але вони не співпадають у своїй внутрішній суті. Так у рядках вірша Брюсова «Сумрак тихий, сумрак тайный» темрява як символ має для ліричного героя позитивне значення:

*Сумрак тихий, сумрак тайный,
Друг, давно знакомый мне,
Безначальный и бескрайный,
Призрак, зыблющий туманы,
Вышел в лес и на поляны,
Что-то шепчет тишине [1]*

Автор не тільки називає сутінки «другом», але й наділяє їх типово романтичними, тяжіючими до містики епітетами, звертається до персоніфікації, називаючи звуки природи їхнім шепотінням. Сутінки, початок темряви – це загадковий час, коли для героя розкриваються не лише таємниці його душі, але і таємниці світу:

*Давний, вечный сон столетий,
В свете звезд, опять возник:
И вся жизнь — лишь ветви эти,
Мир — клочок росистый луга,
Где уста нашли друг друга,
Вечность — этот темный миг! [1]*

Зовсім інакшою темряву бачить ліричний герой Франка:

Надходить ніч. Боюсь я тої ночі! [6]

Для нього ніч – це час, коли найстрашніші спогади та почуття оживають та набувають силу, спотворюють реальність:

*І бачиться, що я в якійсь безодні,
Де холод, слизь і вітер, темно скрізь,*

*І виють звірі, люті та голодні,
І стогне бір, і гіллям б'ється ліс [6]*

На відміну від ліричного героя Брюсова, що знаходить у темряві тишу й спокій, герой Франка страждає від тяжких передчуттів та туги по любові, що ніколи не буде поруч із ним:

*Я сам сиджу і риюсь в своїй рані,
І плачу й тужу, плачу і клену... [6]*

Але все ж таки Франко та Брюсов близькі у розкритті символіки темного часу доби: обидва вони зустрічають у цій темряві фантом своєї любові. Тотожнім для обох поетів є образ-символ сну, що використаний як місце рандеву із любов'ю, де закохані абсолютно щасливі. Таку паралель можна провести між двома віршами. У Брюсова вірш починається з рядків:

*Итак, это — сон, моя маленькая,
Итак, это — сон, моя милая,
Двоим нам приснившийся сон! [1]*

Ліричний герой Брюсова бачить один на двох сон із своєю коханою, у той час як образ коханої Франка приходить до нього у сновидіннях:

*Чого являєшся мені
У сні?
Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні,
Сумні,
Немов криниці дно студене? [6]*

Обидва герої розуміють, що події не реальні, але на відміну від Брюсова, Франко порівнює свій сон із реальним життям:

*В житті мене ти й знать не знаєш,
Ідеш по вулиці — минаєш... [6]*

Також можна помітити, що в обох віршах присутній червоний колір, який покладено в основу символіки циклу Брюсова, як натяк на палкість почуттів, що ототожнюються з явищами природи:

*Полоска засветится аленькая,
И греза вспорхнет среброкрылая,
Чтоб кануть в дневной небосклон. [1]*

Червоний проблеск у небі – це свідоцтво сходу сонця, який традиційно означає нові сподівання. Початок нового дня несе із собою натхнення та віру в здійснення мрій. Для героя Брюсова щастя може й примарне, але очікування робить його щасливим.

Для Франка червоний колір – це полум'я, що з'являється у нічному небі лише на мить та зникає:

*Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждання,
Яке несповнене бажання
На них, мов зарево червоне,
Займається і знову тоне
У тьмі? [6]*

«Червоне зарево» - це згаслі надії на щастя у любові, що приносять із собою лише страждання для героя. Відображення своїх нездійснених мрій він бачить на губах коханої людини. На відміну від героя Брюсова, герой Франка сприймає цей червоний проблеск як болісне нагадування про те, що він ніколи не буде щасливим.

Слід сказати, що опис сновидінь в літературі використовується як один з прийомів психоаналізу, що дає змогу дослідити підсвідоме. Таким чином, у своїх віршах поети самостійно аналізують стан своєї душі та дають оцінку своїм стосункам із жінками, у яких закохані. Але сон – це не тільки прийом поглибленого дослідження емоційного стану, а й символ почуттів, за які не відповідає свідоме сприйняття.

Отже, можна зробити висновок, що в обох парах віршів, які ми порівняли, використані схожі символи, які хоч і розрізняються між собою за емоційним забарвленням та семантикою, виконують одну й ту ж саму функцію – відображають психологічний стан ліричного героя.

На нашу думку, подальші дослідження ліричної збірки Івана Франка «Зів'яле листе» у порівнянні не лише із лірикою Валерія Брюсова, а й інших представників Срібної доби російської літератури могли б показати спорідненість збірки із декадентською течією більш широко та детально.

Література:

1. Брюсов В. Семь цветов радуги [Електронний ресурс]. — 1912. — Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=95510>
2. Брюсов В. Сочинения: В 2-х т. — М.: Худож. лит., 1987. — Т. 2. - 575 с.
3. Геворкян А. В. "Семь цветов радуги". Текст и контекст [Електронний ресурс] // Брюсовские чтения, 1996. — Режим доступу: <http://ansya.ru/health/a-v-gevorkyan-seme-cvetov-radugi-tekst-i-kontekst-sbornik/main.html>
4. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр — Київ: Критика, 2006. — С. 281
5. Машбиц-Веров И. Русский символизм и путь Александра Блока [Електронний ресурс] — Куйбышевское книжное издательство, 1969. — Режим доступу: <http://www.biografia.ru/arhiv/blok05.html>
6. Франко І. Зів'яле листя [Електронний ресурс] — 1896. — Режим доступу: <http://www.i-franko.name/uk/Verses/ZivjaleLystja/Preface.html>
7. Чехов А. П. Чайка. — М.: Худож. Лит. - 1996. — 124 с.
8. Щурат В. Літературні портрети. Д-р Іван Франко // Зоря. - 1896.- Ч.2. — С. 36- 43.